

מפלת צור בניין ליושבים לפני ה'

פרק כ"ג

- א. עיינו היטב בפרק כ"ג, בעזרת רש"י רד"ק, ומצודות, מה היחס בין המקומות הנזכרים בנבואה ובין העיר צור?
- ב. השוו את פרקינו עם נבואת יחזקאל על צור בפרקים כ"ו – כ"ח מדוע צור שהיא עיר קטנה – נזכרת בהרחבה גדולה כל כך בנביאים? מדוע ראו ישעיה ואחריו יחזקאל צורך רב באריכות דברים לגבי צור?
- ג. הכתוב מתאר בהרחבה את נפילת צור ואת נפילת הערים התלויות בה מהו חטאה של צור? מדוע נענשת בחומרה גדולה כל כך?
- ד. מתי מתקיימת נבואה זו, על איזו תקופה מדבר הנביא שיבוא החורבן לצור? נחלקו בכך המפרשים עיינו בדבריהם
- ה. "והיה סחרה ואתננה קודש לה" - האם זו נבואת נחמה לצור? מה יסוד המספר שבעים הנזכר בה? מה היחס בין מספר זה לשנות גלות בית ראשון? או לשנות חיי אדם?
- ו. מדוע מכנה אותה הנביא זונה ומדבר על אתנן, גם כאשר הוא מדבר על תיקונה של צור? מדוע עדיין נחשבת במפעליה כזנות?
- ז. מה תפקיד הים הנזכר רבות בנבואה זו, ביחס לחטא ולעונש של צור?

2
(א) בַּשָּׂא צוֹר . נתנבא על צוֹר
שהתרב והיתה עיר סחורה כמ"ש לפיכך קרא כנגד תרשיש
שהיא על הים והיא היתה עיר סחורה גם כן והיו באות
המספנות תמיד תרשיש לצד לפיכך אבר הלילו אניות
תרשיש כלומר ספרו כי אין לכם מקום שהלכו שם שצור תחרב
וזה שאמר שדר מבית שדר בתיכם ומקומכם שהיה
באכם שם עתה שדר מבוא שם כל סוחר . ופי' מבית מקויות בית

(ג) דמו יושבי אי . חושבים באיים אשר על הים שהם סוחרים והולכים באניות עתה דמו כלומר שתפן
והעצבו כי עיר סחורתכם נחרבה וית דמו אתברו וצידון היה על הים גם כן : סוחר צידון עובר ים מלאך . לי יחיד דרך כלל
כבר ויהי לי שור וחמור כי אם הסוס אסור וחמור אסור . כה ת : פרו לאיש יבש גלעד ותדומים להם : מלאך . כנגד צור .
ופי' מלאו אותך בסחורה ופלאוך קל הלפ"ד וראוי להדגש כי הוא מהדגוש :

בג (א) צר . היא העיר המפוראה בימי קדם, בארץ
פעניציען הקדומה הנודעת בשם טירוס,
רבת המסחר והמרכולת לאיים רחוקים : וצידון. גם היא
היתה מהוללה מאד ע"י המסחר ויפוזו זרועותיה לרבים
עמים ע"י חורבן צור : תרשיש. היא העיר טארטעסיס
במדינות שפאניען הקדומה שהיתה קשורה עם צור
בערבון ומסחר : מבית. מהיות בית, וימאסך ממלך

7
בג (א) הילילו אניות תרשיש . שהיו מתעשרים על
ידי סוחריו לזר שהיו מביאים אניות תרשיש סחורה
לזר . תרשיש שם הים : כי שודד מבית מבוא . כי שודד
מנפנים מקום שהיית' רגילים לפונדק מלכוא עוד לתוכו ולא
יהיה עוד לכם מקום בלון ללון שם : מארץ בתיים . הם
הרומיים : נגדה דמו . השודד לאכשי לזר . ד"א מארץ כתי'
נגלה לאכשי תרשיש שוד של זור שגרוה בני זור אלל כתיס
ומשם נשמעה השמועה : (ב) דוכו יושבי אי . התאכלו
ושבו דומים ושבוי אי הים למה סוחריו צידון עוברי ימים היו
רגילים למלאותך כל סחורה עכשיו כשתפול צור תפול צידון עמה שסמוכות היו זו לזו כתוך מהלך יום :

הנביא ראה בצור משל, היא היפוכה של יהודה. עמים רגילים חיים על הקרקע
ומתפרנסים מאדמתה. החקלאות מחזקת את שורשיותם ומעמידה את האדם על
קרקע יציבה. היא תובעת מן האדם התמדה, חריצות, הסתפקות במועט ועקשנות,
מידות מוסריות תרומיות. צור הייתה סוחרת הימים, ומזה בא עושרה. כמו סוחר היא
נהנתה מפער התיווך, חיפשה רווחים קלים, ומעשיה כרוכים היו בחנופה, שקר, גזל,
ניצול ושווד דלים.

בדרך כלל החקלאות, התעשייה והמסחר, משלימים זה את זה, ומאזנים זה את זה.
עובד האדמה ובעל המלאכה זקוקים לסוחר המעביר את סחורותיהם ממקום ייצורן,
בו היו מונחות כאבן שאין לה הופכין, למקומות בהם זקוקים להן ומחכים להן בכליון
עיניים. המסחר פותח בפניהם אופקים ושווקים, ותורם לפיתוח הכלכלה תרומה
מכרעת.

אבל צור וכלת העמים, ייצגה תרבות אלטרנטיבית מיוחדת. המסחר נעשה גורם בפני
עצמו, תלוש ומנותק כליל מן הקרקע. החקלאים עמלו, יגעו וייצרו, והיא ספסרה בפרי
עמלם וגרפה את הרווחים. אוצרותיה מלאו כל טוב, ויחסה למציאות נעשה קליל
ומרפרף. היא חסרת מוסר, זנותית, בחרה בשחיתות ובשקר. עיר ללא עצמיות, בלי
חוט שדרה, החוגגת עם מעגביה. הנביא לועג לצור, שתושלך ככלי אין חפץ בו. ומציע
לה לשיר את שיר הזונה: קחי כנור סבי עיר זונה נשפחה היטיבי נגן הרבי שיר למען
התקרי (טז).

ד. בושני צידון כי אמר ים וגוי לא חלתי וגוי. אמר הים, ומה אני שאיני
ותיירא שמא אוחיל ושמא אנליד בנים ובנות ושמא אקבור חתנים וכלות, מה
ומור כי (ירמיה ה' כ"ב) "האותי לא תיראו נאום ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי
ויל גבול לים חק עולם ולא יעברנהו", אמר הים, ומה אני שאין בי כל המדות
וללו, הריני עושה רצון קוני, על אחת כמה וכמה (ג) בושני צידון (ד).
(ספרי נשא ר' כ"ו, פסיקתא רבתי כ"ב א', מדרש תהלים שוחר טוב
קיי"ד, ילקו"ש ח"ב רמז תכ"ג, וראה רמז רע"ו)

ה. כאשר שמע למצרים יחילו בשמע צר. וכל מכות שהביא הקב"ה על
המצריים במצרים, הוא עתיד להביא על אדום, שנאמר כאשר שמע למצרים יחילו
בשמע צר, אמר ר' אלעזר, כל מקום שכתוב "צור" מלא ה' בצור המדינה הכתוב
מדבר, וכל מקום שכתוב צר חסר במלכות אדום הכתוב מדבר, שהיא מצירה
לישראל [וכאן כתיב בכל הפרשה צר חסר], מי שפרע מן הראשונים יפרע מאדום,
במצרים הכה בדם, באדום וכו' (ו).

(תנחומא בא ד', תנחומא וראה י"ג, שמוח רבה ט' י"ג, פסיקתא רבתי
י"ז ח', ילקו"ש ח"א רמז קפ"ב, ח"ב רמז תכ"ד, שאילתות סוף
פרשת צו, וראה בראשית רבה סוף פרשה ס"א, פסיקתא דר' כהנא דף
ס"ו ב', ילקו"ש ח"ב רמז תקס"ו)

(ז) ונשארה כאן שאלה אחת, והיא, שיש לאומר לומר: אתם טענתם כי החכמה האלהית לא המציאה דבר לבטלה, וכי כל היצורים שמתחת גלגל הירח - הנקבד שבהם הוא האדם, וכי תכלית מין האדם ציור המשפלות; אם כן למה המציא ה' כל האנשים אשר לא יצירו משפלה? ואנחנו נמצא שרוב בני האדם ערמים מן החכמה, מבקשי תאוות, ושהאיש החכם הפרוש יקר המציאות, פלאי, לא ימצא אלא אחד בדור מן הדורות?

והתשובה, שמציאות כל אותם בני אדם היא לשתי סבות: האחת - לשמש לאחד ההוא. לפי שאלו היו בני האדם כלם מבקשי החכמה, מתפלספים, הנה העולם אובד וכלה, והנה נכרת מין האדם ממנו בזמן מעט. לפי שהאדם חסר מאד, צריך לדברים רבים, והנה צריך ללמד החרישה והקצירה והדישה והטחינה והבשול, ועשיית הכלים לכל אלה, כדי שישלם לו המזון. וכן הנה צריך ללמד הטויה והאריגה כדי לארג מה שילבש, והבנייה כדי לבנות מקום לחסות בצלו, ועשיית הכלים לכל אלה. ולא יספיקו ימי מתושלח ללמד אלו המלאכות, אשר האדם צריך לקיימו לבלו בהכרת, ומתי הנה קונה אותו האיש החכמה ולומד המדע? ולפיכך המצאו אלו כלם, כדי שיתעסקו באותם העסקים שצריך להם במדינה, וימצא החכם הפרוש לנפשו², ותתישב הארץ, ותמצא החכמה. ומה טוב מאמר מי שאמר: "לולא המשגעים היתה הארץ נחרבת", כי אי זה שגעון ידמה לזה, שיהיה אדם חלוש הנפש, רופף ההרפקה, נוסע מתחלת האקלים השני³ אל תחלת הששי, ועובר הימים בזמן החורף, והמדבר בסופות אבק השני, וחושף נפשו לחיות ולרמשים, אולי ירויח דינר. וכאשר יקבץ מאותם הדינרים, אשר מסר בעבורם כל רוחותיו השלוש⁴, יתחיל לחלקם לאמנים לבנות יסוד איתן בעצם הארץ, בגיר נאבו, להקים עליו קיר שיתקנים מאות שנים, והוא יודע היטב שלא נשאר מימי חיו כדי לבלות קיר מגמא. - אי זו שטות גדולה מזו? וכך כל הנאות העולם ותאוותיו - שטות גמורה, כדי שתתישב הארץ. ועל כן קוראים החכמים עליהם השלום למי שאין לו חכמה: 'עם ארץ', כלומר: שהם אמנם המצאו לישוב הארץ, ולפיכך יחסום אליה.

ושמא יאמר אומר: והלא יש אשר נראה איש שוטה וסכל, והוא בנחת בעולם הזה, ואינו עמל בו, וזולתו יעבדהו ויתעסק בעסקיו, ולא עוד, אלא שפעמים יהיה המתעסק בעסקיו איש חכם? - אין הדבר כמו שיחשב החושב, כי היות אותו הסכל בנחת - לפי שהוא גם כן משרת לאיש אשר הוא פונת הבורא. כי הוא במנוחתו רוב קמונו, או מלכותו⁵, יצוה לעבדיו לבנות ארמון נשא, או לנטע פרם גדול, כמו שעושים המלכים ומי שמדמה למלכים, ויהיה אותו הארמון מזמן לחסיד שיבוא בזמן מן הזמנים, ויחסה יום אחד בצל קיר מקירות אותו הארמון, ותהיה לו בנה הצלה מן המות⁶, וכדי שילקח מאותו הפרם יום אחד רטל יין, ויעשה ממנו 'תרנאק'⁷ שתהיה בו הצלת איש שלם אשר הכישו אפעה. וכך הן הנקגות ה' - יתפאר ויתרומם - וחקמתו, אשר שעבד בהן הטבע, "עצות מרחק אמונה אמן"⁸. וזה ענין כבר בארוהו החכמים עליהם השלום. אמרו⁹ שכן זומא הנה עומד על הר הבית, ורואה ישראל עולים, ואומר: "ברוך שברא כל אלו לשרתני", הואיל והנה, עליו השלום, יחיד דורו.

הנה הנה הנה

תתסו. לכל הצרכים של האדם משתמשים באור המדע, והמדעים המעשיים הולכים ומתפתחים, ונפלאות הם עושים בתקופה זו. וכל האוצר החי הזה צריך הוא להעלותו למטרתה העליונה של העלאת אור הקודש שבחיים, וצרכים אוצרות המדע כולם להפתח לפני היושבים לפני ד', להיות סחרה ואתננה קודש להם, לאכול ולשבעה ולמכסה עתיק.